

Sygn. akt V CSK 91/08

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 września 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marek Sychowicz (przewodniczący)

SSN Barbara Myszka

SSN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa A. K.

przeciwko Przedsiębiorstwu Handlowo-Produkcyjnemu "C.(...)" S.A. w K.

o stwierdzenie nieważności uchwał, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 26 września 2008 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 30 listopada 2007 r., sygn. akt V ACa (...),

- 1) oddala skargę kasacyjną,**
- 2) oddala wniosek powoda o zasądzenie zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w K. w sprawie z powództwa A. K. przeciwko Przedsiębiorstwu Handlowo-Produkcyjnemu „C.(...)” Spółce Akcyjnej w K., wyrokiem z dnia 27 lipca 2007 r. stwierdził nieważność uchwały nr 1 z dnia 22 marca 2007 r. Nadzwyczajnego Walnego Zgromadzenia Przedsiębiorstwa Handlowo-Produkcyjnego „C.(...)” Spółki

Akcyjnej w K. w przedmiocie podwyższenia kapitału zakładowego w drodze emisji nowych akcji oraz uchwały nr 3 z dnia 22 marca 2007 r. Nadzwyczajnego Walnego Zgromadzenia Przedsiębiorstwa Handlowo-Produkcyjnego „C.(...)” w przedmiocie zmiany statutu.

Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 22 marca 2007 r. odbyło się nadzwyczajne walne zgromadzenie akcjonariuszy spółki Przedsiębiorstwo Handlowo-Produkcyjne „C.(...)” Spółki akcyjnej w K. Z przebiegu zgromadzenia sporządzony został przez notariusza D. C. protokół w formie aktu notarialnego Rep. A Nr (...). Zostało w nim zapisane, że przewodniczący zgromadzenia stwierdził, że w głosowaniu jawnym jednogłośnie 114.784 głosów „za” powzięto uchwałę nr 1 o treści objętej załącznikiem numer 1 do niniejszego aktu notarialnego. W protokole znalazł się również zapis, że przewodniczący zgromadzenia stwierdził, że w głosowaniu jawnym jednogłośnie 114.784 głosów „za” powzięto uchwałę numer 3 o treści objętej załącznikiem numer 3 do niniejszego aktu notarialnego. Notariusz w ten sam sposób zaprotokołował pozostałe podjęte uchwały i wskazał, że przewodniczący zgromadzenia o godz. 10⁴⁵ zamknął nadzwyczajne walne zgromadzenie. Z treści protokołu wynika również, że notariusz dołączył do protokołu listę obecności akcjonariuszy oraz, że akt notarialny został odczytany, przyjęty i podpisany przez przewodniczącego zgromadzenia i notariusza. Do aktu notarialnego dołączono 24 załączniki opatrzone numerami od 1 do 24 oraz listę obecności. Lista obecności została podpisana przez przewodniczącego walnego zgromadzenia akcjonariuszy. Podobny podpis widnieje pod każdym z ponumerowanych 24 załączników, a nadto pod tymi załącznikami widnieje jeszcze jeden podpis lub parafa. Numeracja stron znajduje się wyłącznie na stronach protokołu, a strony na których znajdują się załączniki nie są ponumerowane. Strony protokołu zarówno na wyciągu z aktu notarialnego, jak i na wypisie nie mają paraf, a jedynie na końcu wyciągu i wypisu widnieje podpis i pieczęć notariusza. Z ustaleń poczynionych przez Sąd Okręgowy wynika również, że powód dowiedział się o nadzwyczajnym walnym zgromadzeniu akcjonariuszy w dniu 19 kwietnia 2007 r., a o podjętych na nim uchwałach w dniu 23 kwietnia 2007 r.

Sąd Okręgowy przyjął, że pierwszym i dalej idącym żądaniem pozwu było stwierdzenie nieważności uchwał powziętych w dniu 22 marca 2007 r. przez nadzwyczajne walne zgromadzenie akcjonariuszy. Powód oparł swoje żądanie na naruszeniu art. 421 k.s.h. Pomiedzy stronami sporne było, czy treść uchwał winna być zawarta w protokole notarialnym, czy też może być zawarta w załącznikach do tego

protokołu. Sąd Okręgowy podzielił w tym względzie stanowisko prezentowane przez powoda, tj. że treść uchwał winna być zawarta w protokole sporządzonym przez notariusza. Zdaniem Sądu, wynika to bezpośrednio z treści art. 421 k.s.h. Sąd Okręgowy zwrócił również uwagę na fakt, że § 2 art. 421 k.s.h. stanowi uzupełnienie § 1 oraz, że ze słów „wymienić powzięte uchwały” nie można wyprowadzać wniosku, iż treść poszczególnych uchwał może zostać zamieszczona w odrębnym dokumencie, bowiem taka interpretacja prowadziłaby do wyłączenia jednoznacznej normy wynikającej z art. 421 § 1 k.s.h.

Sąd Okręgowy ustosunkował się również do prezentowanego w literaturze poglądu, że sama uchwała może stanowić załącznik do protokołu pod warunkiem, że w protokole notarialnym znajdzie się bliższe określenie przedmiotu uchwały. Wskazał, że w niniejszej sprawie notariusz podał wyłącznie numer uchwały i numer załącznika, a w konsekwencji protokół ten nie spełnia wymienionego wymagania. Protokół sporządzony przez notariusza musi spełniać wymagania określone w art. 92 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (tekst jednolity: Dz. U. z 2002 r. Nr 42, poz. 369 ze zm. – cyt. dalej jako prawo o notariacie), zaś załączniki zawierające zaskarżone uchwały wymagań tych nie spełniają, co prowadzi do wniosku, że zaskarżone uchwały nie zostały zaprotokołowane w akcie notarialnym. Ponadto – zdaniem Sądu - załącznik do aktu notarialnego nie może być utożsamiany z samym aktem notarialnym. Prawo o notariacie w art. 94 posługuje się pojęciem załącznika, z czego należy wywieść, że ustawodawca rozróżnił pojęcie samego aktu notarialnego i załączników do tego aktu. Nie można wobec tego przyjąć, żeby załączniki stanowiły integralną część aktu notarialnego i przez to były objęte formą aktu notarialnego wymaganą dla spisania protokołu w formie aktu notarialnego. Stanowisko to, w rozpoznawanej sprawie, wzmacniają dodatkowo argumenty oparte na treści art. 93 prawa o notariacie, który stanowi, że w sytuacji, gdy akt notarialny jest sporządzony na dwóch lub więcej arkuszach, to arkusze te powinny być ponumerowane, parafowane i połączone. Jak wynika z wypisu aktu notarialnego, który zgodnie z art. 109 prawa o notariacie ma moc prawną oryginału, numeracja stron dotyczy wyłącznie pierwszych siedmiu stron aktu, a załączniki nie zawierają numeracji, z czego należy wywieść, że arkusze na których zawarto załączniki nie są arkuszami aktu notarialnego. W końcu Sąd Okręgowy wskazał, że nawet gdyby przyjąć – co nie zostało udowodnione – że załączniki zostały parafowane przez notariusza i przewodniczącego walnego zgromadzenia akcjonariuszy, to i tak załącznikom tym nie można przypisać mocy protokołu spisanego w formie aktu notarialnego, bowiem zgodnie z art. 104 § 2

prawa o notariacie, jeżeli statut osoby prawnej lub przepis szczególny nie stanowią inaczej, protokół podpisują a nie parafują przewodniczący zgromadzenia oraz notariusz. Artykuł 92 § 1 pkt 9 prawa o notariacie wprost stwierdza, że akt notarialny powinien zawierać podpis notariusza. Zgodnie zaś z art. 93 prawa o notariacie, w wypadku, gdy akt notarialny jest sporządzony na dwóch lub więcej arkuszach, to arkusze te winny być parafowane, zaś podpis notariusza winien znajdować się na końcu aktu notarialnego. W niniejszej sprawie podpis znajduje się na stronie 7 a po tej stronie są dołączone kolejne arkusze zawierające załączniki.

Z tych względów Sąd Okręgowy przyjął, że zaskarżone uchwały nie zostały umieszczone w protokole sporządzonym przez notariusza, co stanowi naruszenie art. 421 k.s.h. i art. 73 § 2 k.c. w związku z art. 2 k.s.h. a następstwem tego jest nieważność podjętych uchwał.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 30 listopada 2007 r. oddalił apelację pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego rozstrzygając o kosztach postępowania apelacyjnego jak w sentencji. Sąd odwoławczy w całości podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez sąd pierwszej instancji i przyjął je jako własne. Za nietrafne uznał wszystkie podniesione przez pozwaną zarzuty naruszenia przepisów prawa materialnego, dzieląc w tym zakresie argumentację prawną przedstawioną przez Sąd Okręgowy.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, wykładnia gramatyczna art. 421 § 1 k.s.h. nie nasuwa wątpliwości, że uchwały zgromadzenia winny być umieszczone w treści protokołu sporządzonego przez notariusza, a obowiązek ten obejmuje dosłowne przytoczenie treści podjętej uchwały. Przepis § 2 art. 421 k.s.h. stanowi uzupełnienie § 1 i dotyczy określenia minimum elementów, które muszą być zamieszczone w protokole z przebiegu walnego zgromadzenia akcjonariuszy. Pogląd skarżącej by § 2 wyłączał stosowanie § 1 art. 421 k.s.h. nie znajduje żadnego uzasadnienia.

Za nietrafny uznał Sąd Apelacyjny zarzut jakoby Sąd pierwszej instancji utożsamiał pojęcie aktu notarialnego z „formą aktu notarialnego”. Art. 92 prawa o notariacie określa jakie elementy winien zawierać akt notarialny. Zgodnie zaś z art. 104 § 4 prawa o notariacie, protokoły z walnych zgromadzeń spółek spisuje się w formie aktu notarialnego, przy czym przez formę należy rozumieć sposób sporządzenia. Sąd Apelacyjny wyjaśnił, że czynność dokonana przez notariusza polegająca na spisaniu protokołu różni się od czynności polegającej na sporządzeniu aktu notarialnego przede wszystkim tym, że przy sporządzeniu protokołu rola notariusza w głównej mierze polega na protokołowaniu przebiegu okoliczności faktycznych i zapisywaniu zdarzeń prawnych

zaistniałych podczas posiedzenia. Dodatkowo Sąd wskazał, że akt notarialny sensu stricto, o którym stanowi przepis art. 92 prawa o notariacie, powinien być podpisany przez wszystkich biorących udział w jego sporządzeniu oraz obecnych przy tej czynności, natomiast protokół z przebiegu walnego zgromadzenia akcjonariuszy podpisuje jedynie notariusz i przewodniczący zgromadzenia – art. 104 § 2 prawa o notariacie.

Odnosząc się do kwestii załączników do aktu notarialnego, Sąd Apelacyjny stanął na stanowisku, że nie są one integralną częścią aktu notarialnego w sensie czynności prawnej, natomiast są częścią aktu notarialnego w sensie fizycznym, gdyż winne być trwale związane z aktem. Treść załącznika nie ma jednak formy aktu notarialnego i nie może być uznana za integralną część aktu notarialnego. Sąd Apelacyjny wskazał również, że protokół z przebiegu walnego zgromadzenia akcjonariuszy nie jest aktem notarialnym sensu stricto i nie znajduje do niego zastosowania przepis art. 94 § 1 prawa o notariacie, przewidujący możliwość dołączania załączników do aktu notarialnego. Załącznikiem do protokołu z przebiegu walnego zgromadzenia spółki akcyjnej może być jedynie lista obecności z podpisami uczestników zgromadzenia, dowody zwołania walnego oraz ewentualnie pełnomocnictwa – art. 421 § 2 k.s.h.

Mając powyższe na uwadze Sąd Apelacyjny ostatecznie przyjął, że zaskarżone uchwały nie zostały umieszczone w protokole sporządzonym przez notariusza i z tych względów dotknięte są sankcją nieważności w oparciu o przepis art. 73 § 2 k.c. w zw. z art. 2 k.s.h. i art. 421 § 1 k.s.h.

Pozwana spółka wniosła skargę kasacyjną od wyroku sądu drugiej instancji, którą oparła na naruszenia przepisów prawa materialnego:

- art. 421 § 1 k.s.h. przez jego błędną wykładnię, wedle której art. 421 § 1 k.s.h. określa zasadę, że uchwały walnego zgromadzenia spółki akcyjnej powinny być umieszczone w treści protokołu sporządzonego przez notariusza, a obowiązek ten obejmuje dosłowne przytoczenie podjętych uchwał, gdy tymczasem przepis art. 421 § 2 k.s.h. - określając minimum elementów, które muszą być zamieszczone w protokole z przebiegu walnego zgromadzenia, a jednym z tych elementów jest „wymienienie powziętych uchwał” - stanowi uzupełnienie art. 421 § 1 k.s.h.;

- art. 93 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. prawo o notariacie (Dz. U. Nr 42 z 2002 r. poz. 369 ze zm.) przez jego niezastosowanie i przyjęcie, że załącznik do spisane przez notariusza protokołu walnego zgromadzenia, ponumerowany i parafowany przez notariusza i przewodniczącego zgromadzenia oraz złączony z

pozostałymi arkuszami protokołu, umieszczony za arkuszem zawierającym stwierdzenie: że protokół został odczytany, przyjęty i podpisany, oraz podpis notariusza i przewodniczącego walnego zgromadzenia - nie stanowi integralnej części tego protokołu, wskutek czego nie spełnia wymagania zachowania formy aktu notarialnego;

- art. 104 § 1 i 3 Pr. Not. Przez błędną jego wykładnię i przyjęcie, że dokument obejmujący protokół walnego zgromadzenia dla zachowania formy aktu notarialnego, wymaga samodzielnego (osobistego) sporządzenia przez notariusza;

- art. 425 § 1 k.s.h. przez jego błędne zastosowanie i stwierdzenie nieważności uchwał nr 1 i 3 walnego zgromadzenia pozwanej spółki z dnia 22 marca 2007 r., mimo, że zarzucane przez powoda i stwierdzone przez Sąd Apelacyjny naruszenie art. 421 § 1 k.s.h. (przy założeniu, że faktycznie do tego naruszenia doszło, którego to stanowiska pozwana nie podziela), nie miało wpływu ani na powzięcie żadnej z tych uchwał, ani też na ich treść.

Na tej podstawie pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i oddalenie powództwa, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Według art. 421 § 1 k.s.h. „uchwały walnego zgromadzenia powinny być umieszczone w protokole sporządzonym przez notariusza”. Pomimo jednoznacznego brzmienia tego przepisu pewne wątpliwości pojawiają się na gruncie jego wykładni dokonywanej w związku z § 2 art. 421 k.s.h. Według niego: „w protokole należy stwierdzić prawidłowość zwołania walnego zgromadzenia i jego zdolność do powzięcia uchwał, wymienić powzięte uchwały, liczbę głosów oddanych za każdą uchwałą i zgłoszone sprzeciwy. Do protokołu należy dołączyć listę obecności z podpisami uczestników walnego zgromadzenia. Dowody zwołania walnego zgromadzenia zarząd powinien dołączyć do księgi protokołów”.

Podejmując się oceny zawartego w skardze kasacyjnej zarzutu naruszenia art. 421 § 1 k.s.h. przez jego błędną wykładnię należy w pierwszej kolejności ustalić treść normy zawartej w tym przepisie, posługując się kolejno dyrektywami wykładni językowej, systemowej i funkcjonalnej.

Przepisy Kodeksu spółek handlowych regulujące tworzenie, organizację i funkcjonowanie spółki akcyjnej wielokrotnie odwołują się do pojęcia „uchwały”. Formę uchwały mają decyzje podejmowane przez organy spółki, tj. zarząd, radę nadzorczą i walne zgromadzenie. Właściwe przepisy precyzują w jakich sprawach niezbędna jest

uchwała walnego zgromadzenia (art. 393, art. 394 § 1, art. 397 k.s.h.), jakim stosunkiem głosów i w jaki sposób powinna być powzięta (art. 414, art. 394 § 1, art. 415 § 1 i 2, 3 i 4, art. 416 § 1, art. 416 § 3, art. 417 § 4, art. 420 k.s.h.) jakie są terminy i sposoby ogłaszania uchwał (art. 405 § 2, art. 416 § 3) oraz dodatkowe warunki ich skuteczności (art. 416 § 4 k.s.h.). Przepisy Kodeksu spółek handlowych nie określają natomiast wymogów formalnych, jakie powinna spełniać uchwała powzięta na walnym zgromadzeniu wspólników spółki akcyjnej a następnie umieszczona w protokole sporządzonym przez notariusza. Przywiązując wagę do treści (przedmiotu) nie precyzują ani jej obligatoryjnych ani fakultatywnych elementów pozostawiając to praktyce.

Pojęciem „uchwała” posługuje się art. 421 § 1 k.s.h., który nakazuje jej umieszczenie w protokole sporządzonym przez notariusza. W języku potocznym wyrażenie „umieścić w protokole” oznacza tyle, co „wciągnąć”, „zapisać do protokołu” (zob. W. Niedźwiedzki, [w:] J. Kuryłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, Słownik Języka Polskiego, Tom VII, T-Y, Warszawa 1953, s. 295). Wciągnięta do protokołu winna zostać konkretna „uchwała”, tj. uchwała podjęta na walnym zgromadzeniu, w danej sprawie, o określonej treści. Samo stwierdzenie w protokole, że uchwała została podjęta, nawet jeżeli łączy się z oznaczeniem przedmiotu uchwały, nie jest tożsame z jej umieszczeniem w protokole. Art. 421 § 1 k.s.h. wyraźnie wymaga umieszczenia „uchwały” w protokole, nie zaś umieszczenia wzmianki o jej podjęciu. Bez znaczenia jest przy tym, czy wzmianka ta ograniczyłaby się do samego stwierdzenia faktu, czy też miałaby charakter sprawozdawczo-informacyjny i określałaby np. przedmiot podjętej uchwały. Istotne jest to, że norma prawna nie wprowadza żadnych ograniczeń odnoszących się do treści uchwały. Niedopuszczalne jest np. umieszczenie uchwały w formie „skróconej”, umieszczenie „wyciągu z uchwały”, czy też umieszczenie tylko niektórych jej postanowień.

Nie można zgodzić się z tezą pozwanej, że przez „umieszczenie” uchwał w protokole należy rozumieć to samo, co ich „wymienienie”, że zawierający to stwierdzenie § 2 art. 421 k.s.h., stanowi w tym względzie uszczegółowienie, doprecyzowanie § 1 art. 421 k.s.h., który z kolei stanowi o ich umieszczeniu. Takie rozumienie tego przepisu stanowi niczym nie uzasadnione odstępstwo od reguły zakazu wykładni synonimicznej, która zabrania przyjmowania, że normodawca nadaje różnym zwrotom to samo znaczenie. Niewątpliwie, na gruncie języka potocznego inne znaczenie nadaje się wyrażeniu „umieścić” inne zaś wyrażeniu „wymienić”. To ostatnie oznacza tyle, co:

„podać nazwę czegoś lub imię i nazwisko kogoś w pewnym porządku, w pewnej kolejności; wyliczyć” (zob. Uniwersalny słownik języka polskiego, red. S. Dubisz). Należy również wskazać, że żaden z powołanych przepisów nie reguluje w sposób samodzielny, kompletny zarówno formy jak i treści protokołu sporządzonego przez notariusza na walnym zgromadzeniu spółki akcyjnej. W tym względzie istotne są nie tylko postanowienia art. 421 § 1 i 2 k.s.h. ale również art. 104 i odpowiednio stosowanego art. 92 prawa o notariacie. Ponadto inny jest zakres regulacji tych przepisów. Paragraf 1 art. 421 k.s.h. przewiduje umieszczenie uchwał walnego zgromadzenia w protokole a dodatkowo wskazuje, że protokół winien zostać sporządzony przez notariusza. Z kolei paragraf 2 art. 421 k.s.h. szczegółowo określa 1) co należy stwierdzić w protokole, 2) co należy wymienić w protokole, 3) co należy dołączyć do protokołu, 4) co należy dołączyć do księgi protokołów. W myśl tego przepisu w protokole należy wymienić powzięte uchwały, liczbę głosów oddanych na każdą uchwałę i zgłoszone sprzeciwy. Ta część protokołu ma charakter czysto sprawozdawczy i w istocie chodzi o powiązanie wyników głosowania stwierdzenie i zgłoszonych sprzeciwów z konkretną uchwałą. Najprościej jest to uczynić przez wymienienie uchwały (jej oznaczenie, wskazanie przedmiotu) a następnie podanie liczby głosów oddanych za oraz zgłoszone sprzeciwy. „Wymienienie” powziętych uchwał nie stanowi samodzielnego elementu treści protokołu, ale – pełni rolę pomocniczą względem zapisu wyników głosowania.

Protokół z walnego zgromadzenia jest dokumentem odtwarzającym przebieg zgromadzenia. W doktrynie podkreśla się wagę samego protokołu jak i udziału notariusza w jego spisaniu. Notariusz jest osobą zaufania publicznego i spisując protokół działa jako *testus privilegiatus*, którego ustalenia dają rękojmię zgodności z rzeczywistością. Obowiązkiem notariusza jest czuwać nad należyтым zabezpieczeniem praw i słusnych interesów stron oraz innych osób, dla których czynność ta może powodować skutki prawne (art. 80 § 2 pr. not.). Sporządzony przez notariusza protokół, ma charakter dokumentu urzędowego (art. 2 § 1 i 2 pr. not.), co ma istotne znaczenie dla jego mocy dowodowej, korzysta on bowiem zarówno z domniemania prawdziwości jak i z domniemania zgodności z prawdą tego, co zostało w nim zaświadczone (art. 244 § 1, art. 252 k.p.c.).

Fakt, że protokół walnego zgromadzenia sporządzany jest przez osobę zaufania publicznego oraz jego moc dowodowa przysługująca dokumentom urzędowym decydują o tym, że pełni on funkcję zabezpieczającą zarówno wobec spółki, jak i innych

podmiotów nawet nie biorących udziału w walnym zgromadzeniu. Na podstawie prawidłowo sporządzonego protokołu można ustalić: czy walne zgromadzenie zostało prawidłowo zwołane, czy było zdolne do powzięcia uchwał, czy uchwały faktycznie zostały podjęte i jakim stosunkiem głosów, czy akcjonariusze, którzy głosowali przeciwko uchwale, po jej powzięciu zażądali zaprotokołowania sprzeciwu oraz to, jakie uchwały zostały podjęte, przy czym nie chodzi tylko o ustalenie przedmiotu uchwał ale przede wszystkim ich treść. Prawidłowo sporządzony protokół umożliwia przeprowadzenie kontroli powziętych uchwał przez sąd, pod kątem ich zgodności z prawem, postanowieniami statutu, dobrymi obyczajami, interesami spółki i akcjonariuszy, w trybie powództwa o uchylenie uchwały lub o stwierdzenie jej nieważności. Samo wymienienie powziętych uchwał, bez jednoczesnego umieszczenia ich w protokole pozostaje w sprzeczności nie tylko z funkcją zabezpieczającą protokołu, ale i z jego istotą. Walne zgromadzenie zwoływane jest w celu podjęcia szeregu decyzji istotnych z punktu widzenia spółki i akcjonariuszy. Protokół winien odzwierciedlać przebieg zgromadzenia, nie wyłączając tego, co jest najistotniejsze tj. treści podjętych uchwał. Udział notariusza w walnym zgromadzeniu jest niezbędny tylko ze względu na wymaganie umieszczenia podjętych uchwał w protokole przez niego sporządzonym.

„Umieszczeniem” uchwał w protokole, w rozumieniu art. 421 § 1 k.s.h., nie jest umieszczenie ich w załączniku do protokołu, bowiem wbrew temu co twierdzi pozwana, załącznik nie stanowi integralnej części protokołu. Według art. 1 § 1 prawa o notariacie, notariusz jest powołany do dokonywania czynności notarialnych, które mają formę notarialną, tj. przybierają postać dokumentów notarialnych (art. 2 § 2 pr. not.). Zamknięty katalog czynności notarialnych zawiera art. 79 pr. not., wśród których wymienia sporządzanie aktów notarialnych i spisywanie protokołów. Zarówno akt notarialny jak i protokół sporządzony przez notariusza stanowią dokumenty notarialne. Przepisy ustawy Prawo o notariacie, Kodeksu cywilnego i innych ustaw posługują się nie tylko pojęciem formy notarialnej i aktu notarialnego ale również pojęciem formy aktu notarialnego. Pojęcie formy notarialnej jest szersze od pojęcia formy aktu notarialnego. Formę notarialną ma każdy dokument sporządzony przez notariusza zgodnie z prawem, który przybiera postać pisemną, przy czym ustawa nie precyzuje wymogów, którym taki dokument winien odpowiadać. Jeżeli dokument notarialny spełnia wymagania określone w art. 92 prawa o notariacie to wówczas spełnia kryteria aktu notarialnego. Niekiedy jednak przepisy przewidują formę aktu notarialnego dla innych dokumentów notarialnych niż akty notarialne. Różnica między dokumentem sporządzonym w formie aktu

notarialnego a aktem notarialnym jest taka, że do dokumentu w formie aktu notarialnego mają zastosowanie tylko te przepisy określające wymagania formalne aktu notarialnego, które dają się pogodzić z istotą i charakterem prawnym tego dokumentu. Spisanie protokołu stanowi czynność notarialną (art. 79 pkt 4 pr. not.), zaś sam protokół jest dokumentem notarialnym, który sporządza się w formie aktu notarialnego (art. 104 § 1 i 4 pr. not.). W doktrynie wskazuje się na istotne różnice między aktem notarialnym a protokołem sporządzonym w formie aktu, oraz, że do protokołu mogą mieć zastosowanie tylko te przepisy dotyczące formy aktu, które dadzą się pogodzić z istotą protokołu.

Podsumowując dotychczasowe rozważania należy stwierdzić, że protokół walnego zgromadzenia spółki akcyjnej stanowi dokument notarialny, sporządzony w formie aktu notarialnego, przy czym formę i treść tego dokumentu poza przepisami Prawa o notariacie (art. 104, art. 92 i n.) określa również art. 421 § 1 i 2 k.s.h. Według art. 94 § 2 zd. 1 pr. not. akt notarialny przed podpisaniem powinien być odczytany przez notariusza lub przez inną osobę w jego obecności, z kolei zdanie trzecie § 2 traktuje o tym, że na żądanie powinny być odczytane również załączniki do aktu. Z przytoczonego przepisu jednoznacznie wynika, że ustawa Prawo o notariacie posługuje się zarówno pojęciem aktu notarialnego, który stanowi dokument o określonej treści, obejmujący czynność notarialną, jak również pojęciem załącznika do aktu notarialnego. Przytoczona wyżej reguła zakazu wykładni synonimicznej zabrania nadawania różnym zwrotom tego samego znaczenia. Należy więc w sposób wyraźny oddzielić akt notarialny od załącznika do aktu. Są to dwa różne zwroty, którym ustawodawca nadał odmienne znaczenia. W konsekwencji również inne znaczenie należy nadać protokołowi sporządzonemu w formie aktu notarialnego a inne załącznikowi do tego protokołu. Ustawa określiła wymagania formalne protokołu (np. protokół powinien zostać podpisany przez przewodniczącego i notariusza, a jeżeli jest sporządzany na dwóch lub więcej arkuszach, to arkusze te powinny być ponumerowane, parafowane i połączone) jednocześnie nie przewidując żadnych wymagań, którym odpowiadać powinien załącznik do protokołu. Z samej istoty załącznika wynika, że powinien on pozostawać w związku ze sporządzonym protokołem, przy czym związek ten może się przejawiać np. przez odesłanie zamieszczone w treści protokołu i parafowanie załącznika przez przewodniczącego i notariusza. Takimi pojęciami jak protokół i załącznik do protokołu posługują się również inne akty prawne. Tytułem przykładu można wskazać przepisy Kodeksu postępowania cywilnego. Artykuł 158 k.p.c. określa, co powinien zawierać

protokół posiedzenia. Z treści tego przepisu wynika również, że protokół podpisują przewodniczący i protokolant. Zgodnie zaś z art. 161 k.p.c. w toku posiedzenia wnioski, oświadczenia, uzupełnienia i sprostowania wniosków i oświadczeń można zamieścić w załączniku do protokołu. Jeżeli stroną zastępuje adwokat, radca prawny, rzecznik patentowy lub Prokuratoria Generalna Skarbu Państwa, przewodniczący może zażądać złożenia takiego załącznika w wyznaczonym terminie. Przytoczone przepisy jednoznacznie różnicują protokół i załącznik do protokołu. Protokół winien spełniać określone wymogi formalne, zaś dla załącznika ustawodawca nie przewidział żadnych wymogów. W szczególności należy podnieść, że załącznik nie stanowi pisma procesowego w rozumieniu art. 125 k.p.c. i nie musi odpowiadać wymogom stawianym pismom procesowym. Załącznika - inaczej niż w wypadku protokołu - nie podpisują przewodniczący i protokolant. W doktrynie sporne jest nawet to, czy załącznik powinien zostać podpisany przez podmiot, od którego załącznik pochodzi. Inna jest również treść protokołu i załącznika, który wprowadzie może obejmować różnego rodzaju wnioski i oświadczenia składane przez strony, to jednak tylko, takie dla których ustawa nie przewiduje określonej formy procesowej.

Przepis art. 421 § 1 k.s.h. w sposób wyraźny wskazuje, że uchwały powinny zostać umieszczone w protokole spisany przez notariusza, zaś art. 104 § 4 pr. not. dodatkowo stanowi, że protokół spisyje się w formie aktu notarialnego. Przepisy Kodeksu spółek handlowych nie przewidują możliwości umieszczenia uchwał w załączniku do protokołu, brakuje też podstawy prawnej dla uzasadnienia tezy, że załącznik stanowi integralną część protokołu, przy czym nie ma żadnego znaczenia w jakiej formie zostaje on sporządzony, bowiem nawet przy założeniu, że załącznik zostałby sporządzony w formie notarialnej lub w formie aktu notarialnego, to nadal pozostałby tylko załącznikiem do protokołu. Na marginesie tylko należy wskazać, że w niniejszej sprawie załączniki do protokołu nie zostały sporządzone w formie aktu notarialnego, a tym bardziej nie odpowiadają wymogom protokołu sporządzonego w formie aktu notarialnego. Załączniki nie zostały podpisane przez notariusza i przewodniczącego (art. 104 § 2 pr. not.), a tylko parafowane, ponadto numeracja stron znajduje się wyłącznie na stronach protokołu, a strony na których znajdują się załączniki nie są ponumerowane (art. 93 w zw. z art. 104 § 4 pr. not.).

Bezzasadny okazał się również zarzut naruszenia art. 104 § 1 i 4 pr. not. Pozwana wskazała, że żaden z przepisów Prawa notarialnego nie formułuje wymogu samodzielnego sporządzenia dokumentu protokołu przez notariusza, że dla zachowania

formy aktu notarialnego bez znaczenia pozostaje jakimi środkami posługuje się notariusz przy redagowaniu dokumentu, w szczególności zaś czy dokument ten został w sensie technicznym spisany osobiście przez notariusza, czy też inną osobę. Wbrew twierdzeniom pozwanej Sąd Apelacyjny – co wynika z pisemnych motywów rozstrzygnięcia – nie wypowiedział się co „techniki spisywania protokołów”, trafnie natomiast przyjął, że załącznik do protokołu nie został sporządzony w formie aktu notarialnego, bowiem nie zawiera on podpisu notariusza, a tylko jego parafę, tj. skrót podpisu. Ustawodawca na gruncie prawa o notariacie w sposób wyraźny odróżnia parafę (art. 93 pr. not.) od podpisu notariusza, który stanowi obligatoryjny element każdego dokumentu sporządzonego w formie aktu notarialnego, nie wyłączając protokołu walnego zgromadzenia. Zwykle też parafą a nie podpisem winny zostać opatrzone sprostowania oczywistych omyłek pisarskich i rachunkowych (np. art. 6zs ust. 6 ustawy z dnia 24 lipca 1999 r. o Służbie Celnej – Dz. U. z 2004, Nr 156, poz. 1641, tekst jednolity ze zm.).

Sądy obu instancji orzekające w niniejszej sprawie prawidłowo zastosowały art. 425 § 1 k.s.h. stwierdzając nieważność powziętych uchwał. Zaskarżone uchwały winny zostać zamieszczone w protokole sporządzonym w formie aktu notarialnego. Umieszczenie ich w załącznikach do tego aktu stanowiło naruszenie bezwzględnie obowiązujących przepisów traktujących o formie szczególnej czynności prawnej (art. 73 § 2 k.c. w zw. z art. 2 k.s.h.).

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.